

ISIS – PANOPTICON | Τα ιδεολογικά θεμέλια του νεοφιλελευθερισμού, η αρχιτεκτονική της καταστολής και ο *slugde* ήχος

Σωτηρης Κουτσούκος

Δέκα χρόνια συμπληρώνονται φέτος, από την κυκλοφορία του τρίτου full-length δίσκου της αμερικανικής μπάντας ISIS, του –από κάθε άποψη- πρωτοποριακού Panopticon. Εξελίσσοντας το πρώιμο *slugde* των πρώτων EP's και του ντεμπούτου τους Celestial, προσθέτοντας σταδιακά -και μέσω του Oceanic- νέα στοιχεία στις συνθέσεις τους και παραμένοντας πιστοί στον αναλογικό ήχο, έφτασαν, το 2004, στο Panopticon άλμπουμ, εισάγοντας για πρώτη φορά στη θεματική τους σαφείς πολιτικούς προβληματισμούς, ασκώντας κριτική στην κοινωνία του ελέγχου.

Πώς δομήθηκε όμως η κοινωνία του ελέγχου, ποια είναι η μεθοδολογία της καταστολής και τι είναι το Πανοπτικό; Ένας αυθύπαρκτος ιδεολογικός μηχανισμός, ένα εργαλείο στην υπηρεσία των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους ή μία σταθερά στο σύμπαν των ποινικών επιστημών; Μπορεί να είναι όλα αυτά ταυτόχρονα και στο βάθος της ύπαρξης του να είναι ο μηχανισμός εκείνος, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η πειθάρχηση και η καταστολή, αυτό δηλαδή που οι κυρίαρχοι παρουσιάζουν ως συναίνεση στην επιβολή της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης. Ένα απόλυτο σύμβολο αυταρχισμού, ο οποίος και ορίζει το εσωτερικό του, και ανάσχεσης της κοινωνικής δυναμικής, από την εποχή του πρώιμου καπιταλισμού, μέχρι το κράτος έκτακτης ανάγκης.

Με μια αναδρομή στην καταγωγή του Πανοπτικού, συναντά κανείς τον Άγγλο πολιτικό φιλόσοφο του 18ου αιώνα, Jeremy Bentham. Θεωρητικός εκπρόσωπος του φιλελευθερισμού και διαρκές σημείο αναφοράς στη νεοφιλελεύθερη αφήγηση, είναι ο άνθρωπος εκείνος, ο οποίος θέλησε να μετατρέψει μία θεωρητική κατασκευή σε αρχιτεκτονικό μοντέλο. Εκείνος, ο οποίος οραματίστηκε την ολοκληρωτική παρακολούθηση ως αναπόσπαστο κομμάτι του υποδείγματος του για την κοινωνική θεωρία. Επιστημονικά παράτολμο; Ρισοκίνδυνο; Μεγαλομανές; Θα έλεγα, χρήσιμο. Απλά, χρήσιμο.

Εκκινώντας από τη σωφρονιστική και την ποινική καταστολή, η φιλοσοφία πίσω από τη θεωρητική αυτή κατασκευή, είναι η εξής: η δημιουργία μίας συνθήκης στην οποία ορίζεται επιτηρητής και επιτηρούμενοι. Αρχιτεκτονικά, αυτό σχηματίζεται ως μία κυκλική κατασκευή με ένα κεντρικό σημείο ελέγχου, σημείο που παρέχει τη δυνατότητα περιφερειακής όρασης, ώστε όλα τα σημεία περιμετρικά του «φυλακίου» να είναι κάθε στιγμή ορατά από έναν και μόνο άνθρωπο, ο οποίος δεν είναι ορατός από κανέναν, έτσι ώστε κάθε στιγμή οι επιτηρούμενοι να έχουν την αίσθηση ότι παρακολουθούνται. Κάθε

μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή. Κοινωνιολογικά, αυτό σχηματοποιείται ως εξής: στο φιλελεύθερο/νεοφιλελεύθερο μοντέλο κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, για την απρόσκοπτη αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, κατανέμονται κοινωνικές ομάδες, οι οποίες πρέπει να ζουν υπό καθεστώς διαρκούς παρακολούθησης.

Αρχικά, ενώ οι συντεταγμένες της θεωρίας του Bentham ορίζονται σε ρήξη με το θεολογικό πλαίσιο, είναι οξύμωρο να παρατηρεί κανείς την αλληγορική διάσταση του Πανοπτικού, σαν το άγρυπνο μάτι μιας μονοθεϊστικής θρησκείας. Μόνο που οι νέες σχέσεις παραγωγής και τα νέα οικονομικά μοντέλα, προσπερνούσαν τους αιώνες αυτούς, αναζητώντας καινούριες, πιο αποτελεσματικές, πολύ πιο απτές και συγκεκριμένες μεθόδους παρακολούθησης και καταστολής. Έπειτα, έχει ενδιαφέρον να παρατηρεί κανείς ότι πρόθεση του Bentham ήταν να κατασκευαστεί ως υπόδειγμα του Πανοπτικού, μία φυλακή. Μ'αυτή την επιλογή, καθιστά σαφές ότι για τη θεωρία του θα ήταν υποδειγματική μία βαθμιαία ασυλοποίηση της κοινωνικής ζωής, μία επέκταση του υποδείγματος του για τις φυλακές και τα ψυχιατρεία, σε όλες τις κοινωνικές εκφάνσεις, από τα σχολεία μέχρι τα εργοστάσια και τελικά τους δρόμους των μητροπόλεων και το διαδίκτυο, τον 21ο αιώνα. Πρώτιστα, δεν μπορεί να μην παρατηρήσει κανείς την εξόφθαλμη αντίθεση μεταξύ της εκφωνούμενης ως φιλελεύθερης σκέψης και της ταυτόχρονης θεώρησης ανθρώπων, όπως οι ψυχικά ασθενείς, ως αιχμαλώτων του κράτους. Όσοι, σ' αυτόν τον θαυμαστό Νέο Κόσμο, βρεθούν αντιμέτωποι με την ποινική νομοθεσία, την ψυχική ασθένεια, την αναπηρία, όλοι τους μετατρέπονται σε έγκλειστους μίας πραγματικότητας στην οποία δεν θα υπάρχει πια γι' αυτούς ούτε ένα δευτερόλεπτο ελευθερίας. Έπειτα, η μέθοδος αυτή παρακολούθησης σχεδιάστηκε, ώστε να επεκταθεί και εκεί όπου δεν υπήρχε ο οριζόμενος ως «κολασμός». Ο ιδεολογικός ρόλος του σχολείου θα συνέχιζε να επιτελείται ανεμπόδιστα με την εισαγωγή του Πανοπτικού στην εκπαίδευση, οι βιομηχανικοί εργάτες, όμηροι του κεφαλαίου, θα συνέχιζαν να δουλεύουν υπό διαρκή παρακολούθηση, συνθήκη η οποία θα τους απέτρεπε να εμποδίσουν με οποιονδήποτε τρόπο την αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής.

Η ελευθερία, δεν είναι μία απλή και αφηρημένη έννοια, ούτε το ουδέτερο περιβάλλον μέσα στο οποίο ολοκληρώνεται το νεοφιλελεύθερο πρόταγμα. Οι συλλογικοί αγώνες και τα κοινωνικά κινήματα, γεννιούνται εκεί που το αίτημα για ελευθερία παύει να είναι μια κενή φιλελεύθερη παραδοχή, αλλά γίνεται το υλικό εκείνο απ' το οποίο χτίζεται η αντίσταση στην επίθεση του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού. Ολοκληρωτικό σαν ιδεολογία, ανελεύθερο εκεί όπου εφαρμόζεται, διαρκές εργαλείο επιβολής και ελέγχου, το Πανοπτικό, πρέπει να νικηθεί βαθιά στον πυρήνα του. Θα πάψει να υφίσταται, όταν πάψει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.